

ƏTRAF MÜHİT VƏ İQTİSADI İNKİŞAF ARASINDAKI QARŞILIQLI ƏLAQƏ

Xülasə

Ətraf mühit və iqtisadi inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqə müasir qlobal mənzərədə mühüm tədqiqat sahəsidir. Bu məqalə davamlı inkişaf təşəbbüslərinin eyni zamanda iqtisadi artımı necə idarə edə biləcəyini və ətraf mühitin bütövlüyünü necə qoruya biləcəyini araşdırır. Yaşıl sənayelərin təşviqi, resursların səmərəliliyi, investisiyaların cəlb edilməsi, ekoloji risklərin azaldılması, ictimai sağlamlığın gücləndirilməsi və sosial ədalətin təşviqi ilə bağlı məqalə davamlılığın iqtisadi strategiyalara integrasiyasının çoxşaxəli faydalarını vurğulayır. Məqalədə həmçinin, dövlət-özəl tərəfdaşlıq, təhsil və maarifləndirmə, innovasiya və texnologiya, qlobal əməkdaşlıq, həvəsləndirici strukturlar və davamlı maliyyə daxil olmaqla, bu problemlərin aradan qaldırılması üçün strategiyalar təklif edilir.

Açar sözlər: ətraf mühit, iqtisadi strategiya, davamlılıq.

Giriş

İqtisadi inkişaf və ətraf mühit arasındakı əlaqə mürəkkəb və çoxşaxəli bir əlaqədir və son onilliklərdə diqqəti cəlb edir. Ənənəvi olaraq, iqtisadi artım ətraf mühitin nəticələrini az nəzərə alaraq, çox vaxt əhəmiyyətli ekoloji degradasiyaya səbəb olur. Bununla belə, sağlam mühitin davamlı iqtisadi inkişaf üçün vacib olduğunun dərk edilməsi ekoloji mülahizələrin iqtisadi planlaşdırma və siyasətin hazırlanması prosesinə integrasiyası istiqamətində dəyişikliyə səbəb oldu.

Tarixən sənaye inqilabı iqtisadi inkişaf və ətraf mühit arasındakı əlaqədə mühüm dönüş nöqtəsi oldu. Sürətli sənayeləşmə misli görünməmiş iqtisadi artıma gətirib çıxardı, eyni zamanda hava və suyun çirklənməsi, meşələrin qırılması və biomüxtəlifliyin itirilməsi də daxil olmaqla geniş ekoloji ziyanə səbəb oldu. Nəzarətsiz sənayeləşmənin ekoloji nəticələri 20-ci əsrin ortalarında ekoloji hərəkətlərin və davamlı inkişaf konsepsiyasının yaranmasına təkan verdi [1, s.24].

İqtisadi Fəaliyyətlərin Ətraf Mühitə Təsiri

İqtisadi inkişaf çox vaxt təbii ehtiyatların hasilatı və istifadəsinə əsaslanır. Mədənçıxarma, karotaj və qalıq yanacaq hasilatı resursların tükənməsinə və ətraf mühitin pisləşməsinə səbəb ola biləcək fəaliyyət nümunələridir. Bu resursların həddən artıq istismarı biomüxtəlifliyin itirilməsi, torpaq eroziyası və su qıtlığı ilə nəticələnə bilər, iqtisadi fəaliyyətləri dəstəkləyən təbii kapitalı sarsıda bilər [2, s.67].

Çirklənmə və Tullantılar. Sənaye prosesləri və urbanizasiya əhəmiyyətli dərəcədə çirklənməyə və tullantıların yaranmasına kömək edir. Fabriklərdən və nəqliyyat vasitələrindən havanın çirklənməsi, sənaye tullantılarından suyun çirklənməsi və okeanlardakı plastik tullantılar iqtisadi fəaliyyətlə bağlı əsas ekoloji problemlərdir. Bu çirkləndiricilər insan sağlamlığına zərər verə, ekosistemləri pisləşdirə və iqtisadi məhsuldarlıq üçün vacib olan təbii resursların keyfiyyətini aşağı sala bilər.

İqlim dəyişikliyi. İqtisadi inkişaf və iqlim dəyişikliyi arasındakı əlaqə xüsusilə vacibdir. İqtisadi fəaliyyətlər, xüsusən də qalıq yanacaqlardan asılı olanlar, qlobal istiləşməyə səbəb olan istixana qazları emissiyalarına kömək edir. İqlim dəyişikliyi, ekstremal hava hadisələrinin tezliyinin artması, dəniz səviyyəsinin yüksəlməsi, kənd təsərrüfatı və ərzaq təhlükəsizliyinin pozulması da daxil olmaqla, iqtisadi sabitlik üçün əhəmiyyətli risklər yaradır. İqlim dəyişikliyinə həlli iqtisadiyyatların enerji istehsal və istehlakında əsaslı dəyişiklik tələb edir [3, s.45].

Davamlı İnkişaf Təşəbbüsləri və İqtisadi İnkişaf

İqtisadi inkişafın ekoloji dayanıqlılıqla uzlaşdırılmasının əsas yollarından biri yaşıl sənayelərin təşviqidir. Bərpa olunan enerji, dayanıqlı kənd təsərrüfatı və eko-turizm ətraf mühitə təsirləri minimuma endirməklə yanaşı, iqtisadi artıma təkan verə bilən sektorlara misaldır. Yaşıl sənayelərə investisiya iş yerləri yarada, innovasiyaları stimullaşdırma və bərpa olunmayan mənbələrdən asılılığı azalda bilər.

Resursların səmərəliliyinin artırılması davamlı iqtisadi inkişafın digər mühüm aspektidir. Məhsulların və materialların təkrar istifadə olunduğu, təkrar emal edildiyi və istifadəyə verildiyi dairəvi iqtisadiyyat konsepsiyası tullantıları minimuma endirmək və mövcud resurslardan maksimum istifadə etmək məqsədi daşıyır. Dairəvi iqtisadiyyat prinsiplərini qəbul etməklə müəssisələr xərcləri azalda, rəqabət qabiliyyətini artırır və ətraf mühitə təsirləri azalda bilər [5, s.16].

Hökumətlər ekoloji siyasətlər və iqtisadi stimullar vasitəsilə davamlı inkişafın təşviqində mühüm rol oynayırlar. Emissiya standartları və çirklənmə vergiləri kimi tənzimləyici tədbirlər müəssisələri daha təmiz texnologiyaların tətbiqinə həvəsləndirə bilər. Bundan əlavə, bərpa olunan enerji layihələri üçün subsidiyalar və vergi güzəştləri dayanıqlı infrastrukturaya investisiyaları stimullaşdırır. Effektiv siyasətlər davamlı iqtisadi fəaliyyətlər üçün əlverişli mühit yaradır və yaşıl texnologiyalarda innovasiyalara təkan verə bilər.

Davamlı inkişaf sosial bərabərliyi və inklüziv inkişafı da vurğulayır. İqtisadi səmərələrin ədalətli şəkildə bölüşdürülməsinin və həssas icmaların ətraf mühitin zərərindən qorunmasının təmin edilməsi uzunmüddətli davamlılıq üçün vacibdir. Təhsil, səhiyyə və sosial xidmətləri təşviq edən təşəbbüslər iqtisadi dayanıqlıq və artım üçün vacib olan insan kapitalının inkişafına töhfə verir. Sosial bərabərsizliklərin aradan qaldırılması icmanın iştirakını və davamlı təcrübələrə dəstəyi artırır.

Davamlılığın İqtisadi İnkişafa İnteqrasiyası Strategiyalar

Davamlılığın iqtisadi inkişafa inteqrasiyasında mühüm problemlərdən biri yaşıl texnologiyaların və təcrübələrin qəbulunun ilkin dəyəridir. Bərpa olunan enerjiyə keçid, infrastrukturun təkmilləşdirilməsi və resurs baxımından səmərəli proseslərin həyata keçirilməsi əhəmiyyətli investisiyalar tələb edə bilər. Xüsusilə kiçik və orta müəssisələr (KOB) davamlı təcrübələri mənimsəmək qabiliyyətinə mane olan maliyyə məhdudiyyətləri ilə üzləşə bilər. Bu maneələrin aradan qaldırılması yaşıl istiqrazlar, dövlət-özəl tərəfdaşlıq və beynəlxalq yardım kimi innovativ maliyyələşdirmə mexanizmlərini tələb edir [4, s.474].

Effektiv ekoloji siyasətlərin və tənzimləyici çərçivələrin işlənilib hazırlanması və tətbiqi davamlı inkişafı təşviq etmək üçün çox vacibdir. Bununla belə, ziddiyyətli siyasətlər, icranın olmaması və tənzimləyici boşluqlar davamlılıq səylərini sarsıdır. Hökumətlər iqtisadi təşviqləri ekoloji məqsədlərlə uyğunlaşdıraraq hərtərəfli və ardıcıl siyasət çərçivələri yaratmalıdırlar. Buraya emissiyaların azaldılması, resursların qorunması və çirklənməyə nəzarət üçün aydın hədəflərin müəyyən edilməsi, eləcə də davamlı texnologiyalar sahəsində tədqiqat və inkişafa dəstəyin təmin edilməsi daxildir.

Texnoloji irəliləyişlər və innovasiyalar davamlı iqtisadi inkişafın əsas hərəkətverici qüvvəsidir. Bərpa olunan enerji sistemləri, enerjiyə qənaət edən cihazlar və davamlı kənd təsərrüfatı təcrübələri kimi təmiz texnologiyaların işlənilib hazırlanması və tətbiqi ətraf mühitə təsiri əhəmiyyətli dərəcədə azalda bilər. Bununla belə, innovasiyaların təşviqi tədqiqat və inkişafa investisiya, dəstəkləyici siyasətlər və dövlət və özəl sektorlar arasında əməkdaşlığa ehtiyac duyur. Sahibkarlığın təşviqi və startaplar üçün əlverişli mühitin yaradılması da yaşıl texnologiyalarda innovasiyaya təkan verə bilər.

Davamlılıq təşəbbüslərinə qarşı iqtisadi və siyasi müqavimət əhəmiyyətli problemlər yaradır. Əsasən qalıq yanacaqlara və resurs tutumlu təcrübələrə arxalanan sənayelər onların gəlirliliyini təhlükə altına alan dəyişikliklərə müqavimət göstərə bilər. Siyasi müqavimət şəxsi maraqlardan və qısamüddətli iqtisadi mülahizələrdən də yarana bilər. Davamlı inkişaf üçün geniş əsaslı dəstəyin yaradılması effektiv ünsiyyət, maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi və davamlılığın uzunmüddətli iqtisadi faydalarının nümayiş etdirilməsini tələb edir. Ətraf mühitə nəzarətin əhəmiyyəti və yaşıl sənayelərin iqtisadi imkanları haqqında ictimaiyyəti və siyasətçiləri maarifləndirmək müqaviməti aradan qaldırmaq üçün vacibdir.

Nəticə

Ətraf mühit və iqtisadi inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqə davamlılığını təmin etmək üçün balanslaşdırılmış yanaşma tələb edən dinamik və inkişaf edən bir əlaqədir. İqtisadi planlaşdırma və siyasətin formalaşmasına ekoloji mülahizələri inteqrasiya etməklə cəmiyyətlər insanların rifahı üçün vacib olan təbii sistemləri qoruyarkən uzunmüddətli iqtisadi artımı dəstəkləyən davamlı inkişafa nail ola bilərlər.

Davamlı inkişafın tarixi konteksti və nəzəri çərçivəsi iqtisadi fəaliyyətlər və ətraf mühitin sağlamlığı arasında mürəkkəb əlaqəni başa düşmək üçün zəmin yaradır. Resursların çıxarılması, çirklənmə və iqlim dəyişikliyi də daxil olmaqla iqtisadi fəaliyyətlərin ətraf mühitə təsiri davamlı təcrübələrə ehtiyacı vurğulayır.

Davamlılığın iqtisadi inkişafa integrasiyası ilə bağlı problemlərin həlli üçün innovativ maliyyələşdirmə mexanizmləri, hərtərəfli siyasət çərçivələri, texnoloji irəliləyişlər, iqtisadi və siyasi müqavimətin aradan qaldırılması tələb olunur. Bütöv və inklüziv yanaşmanı qəbul etməklə cəmiyyətlər planetimizin ekoloji sərhədləri daxilində inkişaf edən davamlı iqtisadiyyatlar yarada bilərlər.

Yekun olaraq, ətraf mühit və iqtisadi inkişaf arasındakı qarşılıqlı əlaqə davamlı inkişafın balanslaşdırılmış, dayanıqlı və inklüziv iqtisadiyyata nail olmaq üçün bir yol kimi vacibliyini vurğulayır. Davamlılığa üstünlük verməklə, bütün həyatın asılı olduğu təbii sistemləri pozmadan iqtisadi fəaliyyətlərin uzunmüddətli rifaha töhfə verməsini təmin edə bilərik. İqtisadi inkişafın gələcəyi davamlılığı qəbul etmək, innovasiyaları təşviq etmək və insan tərəqqisi ilə ətraf mühitin mühafizəsi arasında harmonik əlaqə qurmaqdan ibarətdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Barbier, E. B. (2013). "Sustainable Development: Concepts, Frameworks, and Methods."
2. Dasgupta, P. (2021). "The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review."
3. Pearce, D., Markandya, A., & Barbier, E. B. (1989). "Blueprint for a Green Economy."
4. Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S., Lambin, E. F., ... & Foley, J. A. (2009). "A Safe Operating Space for Humanity." *Nature*, 461(7263), 472-475.
5. Stern, N. (2007). "The Economics of Climate Change: The Stern Review."

Konul Abdusalam Buyuker
Ph.d, Baku State University
k.buyuker@mail.ru

Interconnection between environment and economic development

Summary

The interaction between the environment and economic development is an important area of research in the contemporary global landscape. This article examines how sustainable development initiatives can simultaneously drive economic growth and protect environmental integrity. Promoting green industries, resource efficiency, attracting investment, reducing environmental risks, enhancing public health and promoting social justice, the article highlights the multifaceted benefits of integrating sustainability into economic strategies. The article also suggests strategies to overcome these challenges, including public-private partnerships, education and awareness, innovation and technology, global cooperation, incentive structures and sustainable finance.

Keywords: *environment, economic strategy, sustainability*

Конул Абдусалам Буюкер
к.э.н., Бакинский Государственный Университет
k.buyuker@mail.ru

Взаимосвязь между окружающей средой и экономическим развитием

Резюме

Взаимодействие между окружающей средой и экономическим развитием является важной областью исследований в современном глобальном ландшафте. В этой статье рассматривается, как инициативы устойчивого развития могут одновременно стимулировать экономический рост и защищать целостность окружающей среды. В статье подчеркиваются многогранные преимущества интеграции устойчивого развития в экономические стратегии, способствующие развитию «зеленой» промышленности, повышению эффективности

использования ресурсов, привлечению инвестиций, снижению экологических рисков, улучшению здоровья населения и содействию социальной справедливости. В статье также предлагаются стратегии преодоления этих проблем, включая государственно-частное партнерство, образование и осведомленность, инновации и технологии, глобальное сотрудничество, структуры стимулирования и устойчивое финансирование.

Ключевые слова: окружающая среда, экономическая стратегия, устойчивость.